

ECO-KAPITALIZEM JE TREBA ZAMENJATI Z EKO-KAPITALIZMOM

Sociološki trendi v času globalne krize niso vzpodbudni, še huje pa je, da kritični ekonomisti na obzorju še ne vidijo pravih rešiteljev. Enotni pa so v mislih, da sta finančna in ekološka kriza dve plati iste medalje. | Rudi Rizman

Če bi več vedeli o prihodnosti, bi bila preteklost še težja. (Elias Canetti).

Globalizacija danes spominja na letalo, ki leti, ne da bi pri tem uporabljalo navigacijo. Z globalizacijo so se s takšno jakostjo, kot še nikoli prej v človeški zgodovini, razvili trgovina, potovanja in razrasle najrazličnejše ter kompleksne individualne in kolektivne interakcije. Namesto prej na različnih straneh toliko slavljenega 'proizvajalca' – bodisi v podobi delavca ali najbolj zaslužnega za nastanek proizvoda – 'kapitalista' – je na njegovo mesto stopil vsemogočni in globalno čaščen 'potrošnik'. Tega danes, ne glede na to, kje v svetu živi, oskrbuje z blagom in s storitvami preko 60.000 večnacionalnih podjetij, ki so prav tako razpršena po vsem svetu. Seveda je človeštvo poznalo že vsaj pred enim, dvema ali več tisoč leti izmenjavo blaga (trgovino), ki se je raztezala prek kontinentov, pa tudi raziskovalce 'novih svetov', različne vrste različne vrste širjenja evangelija in imperialno ekspanzijo, vendar je najnovejša različica globalizacije, kakršno poznamo od sedemdesetih let prejšnjega stoletja naprej, ko je bila ta beseda prvič uporabljena, po njeni teritorialni razširjenosti in takojšnjem časovnem učinku preseгла vse prejšnje.

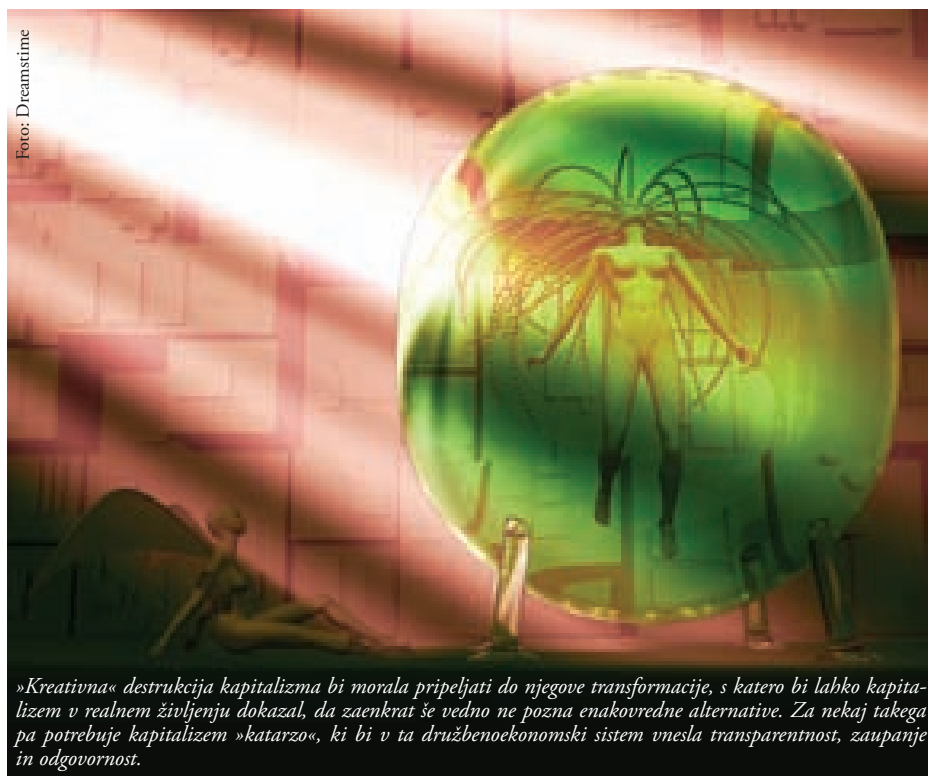
Žal pa aktualna globalizacija boleha za primanjkljajem globalnega upravljanja oziroma odločanja o problemih in rešitvah, ki so jih

procesu take enostransko udejanjene globalizacije prinesli na površje. Pravila globalne igre ne le da teh procesov ne dohajajo, temveč se jim najmočnejši igralci, se pravi nacionalne države, upirajo ali pa so v najboljšem primeru napisana pravila, ki so izsiljena od njih, v resnici napisana na njihovo kožo. Uveljavljanju globalnih pravil se najbolj pogosto nasprotuje v imenu -ali tudi pod pretvezo - zagovarjanja suverenosti ali nacionalnih interesov. Brez globalnih pravil, pri čemer si je edina večina raziskovalcev pojava globalizacije, pa bo svet še naprej prepuščen nevarnim tveganjem. S tem nočemo reči, da imamo na tem področju opraviti s tabulo raso, temveč predvsem opozoriti na nevarni primanjkljaj nadnacionalnih ustanov, ki bi kompetentno in z vsemi potrebnimi pooblastili uravnavale globalne probleme. Spomnimo, da je za nastanek prve globalne ustanove – Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT) - bilo potrebnega dobrega pol stoletja po tistem, ko je v dvajsetem stoletju prišlo do prve množične trgovinske ekspanzije.

Ideja rasti kot sodobni tabu

To pa seveda še zdaleč ni edini problem, s katerim se srečuje globalizacija. Eden od ključnih problemov, ki zavira nadaljnji sociološko zdržni trend globalizacije, je zagotovo v narušenem, če že ne povsem porušenem, razmerju človeka (človeštva) z naravo. Aktualna, eksponencialna stopnja razvoja, kakršna se izraža skozi tehnološko revolucijo, ekonomsko hiper-rastjo in nenazadnje z demografsko eksplozijo, že nekaj časa nima svojega kritja v razpoložljivih naravnih resursih. Če se bodo taki procesi nadaljevali, potem ostaja bolj malo upanja že sedanjim mladim generacijam, in kaj šele prihodnjim, da bo prinesla njihova prihodnost nekaj, česar bi se te lahko veselile. Uveljavljeni raziskovalci zato upravičeno svarijo pred vsepovsod slavljeno idejo rasti kot sodobnim tabujem, ki se mu moramo v prvi vrsti zahvaliti za to, da nakazujoči se trendi rasti usodno destabilizirajo ne le oddaljeno, temveč tudi dosti bližnjo prihodnost.

Za takšno krepitev in izkoriščanje naravnih resursov, za katera ne moremo najti primera v dosednji človeški zgodovini, pa bi težko krivili pomanjkanje znanja, prej pomanjkanje politične volje, da bi se

»Kreativna« destrukcija kapitalizma bi morala pripeljati do njegove transformacije, s katero bi lahko kapitalizem v realnem življenju dokazal, da zaenkrat še vedno ne pozna enakovredne alternative. Za nekaj takega pa potrebuje kapitalizem »katarzo«, ki bi v ta družbenoekonomski sistem vnesla transparentnost, zaupanje in odgovornost.

pravočasno oprli na alternativne strategije, ki bi bile prijaznejše do okolja in bi se dokončno poslovile od tiste operativne kode razvoja in rasti, ki temeljita na individualnem in kolektivnem egoizmu. Naš ekosistem - planet Zemlja - enostavno več ne prenese ali vzdrži vsega tistega, kar se skriva za sedanjimi in vedno bolj naraščajočimi človekovimi materialnimi ambicijami. Teh in takih ambicij ni mogoče zadovoljiti že sedaj, ko šteje človeštvo dobre šest in pol milijarde ljudi, kaj šele, ko bo to v naslednjih tridesetih letih doseglo ali morebiti celo preseglo število šestih milijard. Med sociologi – in ne samo med njimi – lahko zato vedno bolj pogosto zasledimo poziv, da je treba »ego-kapitalizem« zamenjati z »eko-kapitalizmom«.

Med nekaj več kot sto tisoč ekonomistov na svetu jih je morda le ducat pravočasno opozorilo na prihod finančne krize.

Nevzdržno pa ni le razmerje med človekom (družbo) in naravo, temveč velja to tudi za razmerja znotraj same človeške družbe. Inštitut za raziskave s področja razvojne ekonomije s sedežem v Helsinkih je pred nedavnim objavil podatke, da ima samo deset odstotkov svetovnega prebivalstva v rokah 85 odstotkov družinskih nepremičnin (»household wealth«), kar predstavlja realno podlago za razraščanje revolucionarnih pričakovanj, povezanih z izjalovljenimi pričakovanji.

Dodatni vzrok za socialne nemire predstavlja veliko povečanje cen za prehranske izdelke, ki smo jim priča od leta 2007 naprej. Ta problem postaja danes resnejši spričo dejstva, da je prvič v zgodovini človeštva število urbanega prebivalstva preseglo število ljudi, ki prebivajo v ruralnem svetu. Tem problemom pa se pridružujejo še druge nevzdržne oblike etničnega, verskega in politično motiviranega zatiranja. Namesto da bi države ali družbe odpravljale omenjene strukturne vzroke, ki hranijo socialne nemire, te dodatno usposabljujejo in tehnično opremljajo svoje varnostne sile za spopadanje z uporniškimi skupinami. Že leta 2006 so, na primer, na Kitajskem v 36 mestih ustanovili elitne oborožene enote, ki štejejo vsaka po 600 članov. Te so v prvi vrsti namenjene zatiranju pričakovanih in že tudi uresničenih množičnih protestov, katerih število je aktualna ekonomska kriza še dodatno povečala, še več pa jih napovedujejo v prihodnje. Seveda pa kitajski primer danes še zdaleč ni osamljen v svetu.

Prišlo je (tudi) do intelektualnega bankrota

Kritični ekonomisti, med njimi lanski prejemnik Nobelove nagrade za ekonomijo Paul Krugman, ne vidijo na obzorju pravih »rešiteljev«, ki bi se dovolj prepričljivo soočili z omenjenimi globalnimi problemi. Še bolj pa je absurdno dejstvo, da se kot taki pojavljajo politiki, ki so ravno botrovali aktualni finančni in ekonomski krizi. K političnemu bankrotu je potrebno dodati tudi intelektualnega, ki ga najbolje ponazarja podatek, da je med nekaj več kot sto tisoč ekonomistov na svetu, morda le ducat njih - ali v najboljšem primeru dva izmed njih - pravočasno opozoril na prihod največje finančne krize, kar jih pozna zgodovina. Nič kaj spodbudno ni, da se poskuša v tem času, verjetno pa bo v prihodnje takih poskusov še več, zmanjševati odgovornost diskreditiranega Friedmanovega modela izključno na trgu zasnovane globalizacije. V primeru, da ta model ne bo doživel podobne usode, kot je ta doletela, na primer, stalinizem, bomo bogatejši kvečjemu za še en primer že dosti starega spoznanja, da se politiki in njihovi voljni sopotniki niso iz zgodovine ničesar naučili. Strinjati se je mogoče, da s preveč poenostavljenimi in celo naivnimi

predlogi reševanja sedanje globalne krize s finančnimi injekcijami za banke, ki so po svoji krivdi zabredle v težave, ne bomo prišli daleč. Ker gre v resnici za globoko strukturalno krizo, se iz te ne bo mogoče izvleči brez uporabe enako radikalnih in strukturalnih intervencij v diskreditirani model »casino« kapitalizma. Realni vzroki krize se nahajajo v prevelikem in očitnem neskladju med družbeno in politično regulacijo na eni strani in globokimi družbenoekonomskimi spremembami na drugi. Kot ugotavljajo pronicljivi teoretiki, ki zagovarjajo paradigmo »dolgih valov« v zgodovini, je dosedanja finančna arhitektura kapitalizma (pred nekaj leti dosegla svojo skrajno mejo s tem, ko je zaradi sprevrženega razumevanja gospodarske

rasti, omejene na zagotavljanje omejenih fosilnih goriv, in prepričanja v vsemogočnost trga blokirala nastajanje oziroma nastanek nove družbenozgodovinske paradigme.

Namesto pesimizma volje potrebujemo potemtakem njen optimizem, če parafraziramo italijanskega misleca Antonija Gramscija. Od optimizma volje je odvisna prihodnost naslednjih generacij, ki bodo hitro spoznale, če tega ne bodo zmogle že današnje, da sta finančna in ekološka kriza dve plati iste medalje. Ta čas na evropskem obzorju ni videti politikov takega zgodovinskega kova, kakršen je bil v Združenih državah Amerike Franklin Delano Roosevelt, ki je v takratni svetovni krizi prepoznal epohalne priložnosti. Upajmo, da se tokrat zgodovina ne bo ponovila na isti način kot v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko je najmanj 15 evropskih držav krizo izbrabilo za vpeljavo totalitarne (fašistične ali nacistične) vladavine. To, da danes razpolagamo s tehnološkimi dosežki informacijske revolucije, samo po sebi ne more pripeljati do izhoda iz krize. Resnični preizkus evropske politike se bo odrazil v tem, ali bo ta dejansko prispevala k vzpostavljanju globalnega soglasja za »New Deal« po meri 21. stoletja. Ta ne bi smel biti omejen na poljubno krpanje finančnega sistema, temveč bi moral vsebovati: tako ekonomske kot globalne politične transformacijske učinke v smeri uveljavljanja najmanj alternativnih energetskih virov, odpravljanje globalne revščine in prijaznejši odnos do okolja.

Kapitalizem rabi katarzo

»Kreativna« destrukcija kapitalizma, kot bi se izrazil slavni ekonomist Joseph Schumpeter, bi morala pripeljati do njegove sociološke transformacije, s katero bi lahko kapitalizem v realnem življenju dokazal, da zaenkrat še vedno ne pozna enakovredne alternative. Za nekaj takega potrebuje kapitalizem »katarzo«, ki bi v ta družbeno-ekonomski sistem vnesla transparentnost, zaupanje in odgovornost. Vendar samo to še zdaleč ni dovolj, če bi - ali bo- umanjala ne le deklarirana, temveč tudi zagotovljena pravičnost. Spodbudno pa je, da to potrebno etično načelo, ki pa ima tudi pomembne ekonomske implikacije, ta čas zagovarjajo tudi številni ameriški ekonomisti, ki sicer pripadajo različnim ekonomskim šolam. Pravičnost bi namreč pomagala odpraviti z nobenim etičnim sistemom, ki ga pozna današnji svet, skladno, predvsem pa z demokracijo sprto logiko državno kapitalističnih ustanov, da se praviloma stroške in tveganja socializira, medtem ko se dobički privatizirajo. ■

Dr. Rudi Rizman je slovenski mojster sociološke refleksije z dvojnimi doktoratom (Univerza v Ljubljani in Harvard). Letos bo predaval na Spomladanskem srečanju Združenja Manager.